

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента – доктора юридичних наук, професора
Єфімова Миколи Миколайовича
на дисертацію Кривоpusка Олександра Григоровича
за темою: «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за
дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»,
за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення представлених Олександром КРИВОПУСКОМ матеріалів дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний юридичний аналіз теми, яка є однаково актуальною як для розвитку теорії криміналістики та кримінального процесу, так і в практичному вимірі. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою праці за основними параметрами, які висуваються відносно дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Рецензоване дослідження виконане з актуальної проблематики, що останнім часом привертає до себе увагу вчених різних галузей знань. Як вірно відмічає автор, одним із найголовніших та найважливіших обов'язків батьків, що впливає не тільки з усталених моральних принципів нашого суспільства, а й чинного законодавства, є моральне виховання та матеріальне утримання дитини. Зокрема, це виявляється у забезпеченні неповнолітньої дитини мінімально необхідними благами, що потрібні для її життя та виховання. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження. Батьки зобов'язані утримувати своїх неповнолітніх дітей і непрацездатних повнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги, незалежно від того чи перебувають вони у шлюбі чи ні (у випадку народження дитини під час фактичних шлюбних відносин), чи визнаний шлюб недійсним, чи позбавлені вони батьківських прав, чи дитина від них відібрана тимчасово без позбавлення батьківських прав. Порушення цього обов'язку може тягти кримінальну відповідальність. У цьому контексті актуальною і науково цікавою є проблема розслідування кримінальних проваджень щодо злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Вказане питання потребує не тільки наукового вирішення, а й практичного втілення з використанням новітніх та вдосконаленням існуючих засобів і методів, обумовлених сучасним станом боротьби зі злочинністю.

Крім того, дослідник акцентує увагу на тому, що базисом для формування основних положень дисертаційного дослідження стали ґрунтовні праці вчених-криміналістів і процесуалістів щодо вагомих положень методики розслідування злочинів: Л. І. Аркуша, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Дрозд, М. М. Єфімов, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, О. В. Мельник, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, О. В. Пчеліна, М. В. Салтевський, Р. Л. Степанюк,

В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та ін.

Також автор зазначає, що серед сучасних наукових розробок, які мають спеціалізований теоретико-прикладний характер, а також є підґрунтям для формування методики розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, варто виокремити наступні дисертаційні дослідження: Є. С. Усова «Кримінологічна характеристика та запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України)» (Харків, 2016), О. Ф. Вакуленко «Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх» (Харків, 2017), А. О. Стариченко «Діяльність національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти» (Одеса, 2022) та ін.

Як висновок, Олександр КРИВОПУСК засвідчує, що на сьогодні відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені методиці розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що зумовлює суттєві труднощі у процесі доказування й організаційно-тактичному забезпеченні розслідування вказаних протиправних діянь.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні апробованої системи методів та методик. Визначення об'єкту та предмету наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Автор вміло провів порівняльні дослідження й обґрунтовано наводить у своїй праці наукові посилання, а також запропонував в контексті аргументації висновки, підготовлені за результатами проведеного наукового дослідження певного ряду галузей знань. В роботі в повній мірі враховано та піддано вивченню й аналізу чинне національне законодавство.

Відповідно до поставленої мети, Олександр КРИВОПУСК виконав ряд завдань, як-от: визначив особливості правових відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що впливають на рівень зловживань; здійснив науковий аналіз обстановки та умов вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; описав та систематизував типові способи злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування та особливості слідової картини; надав характеристику особи злочинця та виокремив віктимогенні групи потерпілих; виявив проблемні питання початку досудового розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; розглянув особливості організації й планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; встановив особливості взаємодії різних органів у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії; висвітлив організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів; розкрив особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з

особистісних джерел; окреслив сучасні можливості використання спеціальних знань при розслідуванні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування тощо.

Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел забезпечує належний рівень її інформативності. У дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи до удосконалення наукової і практичної складової організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій, а також визначення алгоритмів розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Слід наголосити, що наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження є першим в Україні монографічним дослідженням теоретичних і практичних аспектів організації розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Результатами проведеного дослідження стала сукупність нових положень, висновків та пропозицій, які виносяться на захист. Зокрема, автором отримано ряд результатів, які варто зарахувати в наукову новизну.

Так, Олександр КРИВОПУСК провів криміналістичний аналіз впливу правових, соціальних та економічних чинників на рівень злочинності, пов'язаної із порушенням прав неповнолітніх та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, доведено, що процес доказування перебуває в прямій залежності від нормативно-правового регулювання.

Також, здобувач аргументував, що специфіка злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується частковою відсутністю територіальної визначеності та тривалістю злочинного діяння у часі, що пов'язано із постійним створенням небезпечних умов для проживання або життєдіяльності потерпілого, або створенням неналежних умов щодо розвитку або соціалізації дитини (особи, щодо якої встановлено опіку/піклування).

Крім того, дослідник визначив типові способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною, або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування і систематизовано їх на групи: створення небезпечних умов для проживання або життєдіяльності; залишення без належного нагляду; створення неналежних умов щодо розвитку та соціалізації дитини; неналежне забезпечення потерпілої особи медичною допомогою; неналежне (в недостатній кількості) забезпечення продуктами харчування потерпілого; перекладання догляду на іншу людину.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях науки кримінального процесу та криміналістики, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції Олександр КРИВОПУСК підтверджує результатами судово-слідчої практики, критичним аналізом чинного кримінально-процесуального

законодавства, висловленими в юридичній літературі позиціями учених.

Це дозволило дисертанту дослідити сукупність проблем, що залишилися поза увагою вчених, але мають в умовах сьогодення, важливе практичне та теоретичне значення.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація Олександра КРИВОПУСКА «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» містить результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Разом з тим, загальне позитивне враження про дисертацію не виключає наявності положень, які притягують світло полеміки. Тому, констатуючи наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи моментів, слід відзначити, що вона містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положень, а саме:

- спрямованість розслідування визначається потребою отримати максимально повну інформацію про кримінальне правопорушення. Дослідження зібраної інформації та її оцінка в цілому веде до побудови загальних версій, а внаслідок надходження нової інформації вони деталізуються і конструюються окремі версії. Але, на жаль, у роботі ми не побачили питань відносно побудови та перевірки версій. В той час, як у провадженнях щодо злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, стосовно якої встановлена опіка чи піклування версія виступає передумовою планування роботи по справі, будучи одночасно тим орієнтиром, якого дотримується уповноважена особа в процесі збору, дослідження й оцінки доказів;

- у підрозділі 1.3 (стор. 61-78 дис.) автор вказує, що комплекс слідів, який утворюється при вчиненні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою щодо якої встановлена опіка чи піклування, включає матеріальні, ідеальні та віртуальні (інформаційні) сліди. Віртуальні сліди знаходять своє відображення в основному у фото і відеознімках, на яких зображено потерпілого; листування з використанням електронної пошти та месенджерів. На нашу думку, в роботі доцільно було більше уваги приділити порядку вилучення вказаної інформації;

- не викликає сумнівів той факт, що з кожним роком проблема боротьби із кримінальними правопорушеннями у сфері охорони прав дітей привертає все більше уваги науковців, які намагаються вирішити цю проблему з позиції застосування методів, прийомів і засобів боротьби із злочинами даної категорії та пропонування методики їх розслідування. Автор наголошує на деяких наукових здобутках та досягненнях з цієї проблематики, зазначаючи при цьому, що в них відображаються лише окремі аспекти досліджуваної проблематики. На жаль, у дисертації комплексного аналізу цих робіт не здійснено, що не дозволяє судити про стан розробленості даної проблематики, а також визначити невирішені питання.

Перераховані зауваження мають дискусійний характер і складають

підгрунття до наукової дискусії під час захисту дисертантом власного дослідження та нададуть можливість проявити Олександрю КРИВОПУСКУ свій науковий потенціал, а також уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище застереження та побажання, а також враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертаційне дослідження Кривопуска Олександра Григоровича за темою: «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» проведено на достатньо високому методологічному та науковому рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, а також має беззаперечну наукову цінність і практичну значимість.

Висновок: дисертація Кривопуска Олександра Григоровича за темою: «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу щодо удосконалення положень розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Крім того, дана робота цілком відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор, Кривопуск Олександр Григорович, за результатами позитивного захисту у спеціалізованій вченій раді, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальність 081 «Право».

Офіційний рецензент:
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Микола ЄФІМОВ

Підпис Єфімова М.М. засвідчую:

Проректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮНІН